

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא מציעא צ"ב-צ"ח

בס"ד, ה' אב תשס"ט

גליון מס' 531

השבוע בגליון

- ◆ ספר שאול שבלה משימוש
- ◆ התמדתו של רבי זלמן מוואלין
- ◆ מדוע נקבצו רבני הונגריה בכ"ז אב תרנ"ג
- ◆ אסור לרב לדחות תשובה הלכתית
- ◆ דין התורה של קהילת גלאנטה

- ◆ סוחר תכשיטים שאשתו איבדה את תכשיטיו
- ◆ הנותן שקל אחד עבור שלושים עניים מקיים מצוות צדקה?
- ◆ עט הזהב של מנהל הבנק
- ◆ נדבת פרוטה אחת לשני עניים
- ◆ שני גבירים שנתנו סכומי עתק לעני מרוד

◆ השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש

דף צד/א השואל את הפרה ושאל בעליה עמה

סוחר תכשיטים שאשתו איבדה את תכשיטיו

במשנתנו כתובה הלכה מיוחדת בהלכות שומרים, המכונה "בעליו עמו". כידוע, השואל חפץ מחבירו, מתחייב בדיני שמירה ואף מקבל על עצמו לשלם את דמי החפץ אם הוא ינזק או יאנס בדרך כלשהי. אולם מן הפסוק (שמות כב/ד) "אם בעליו עמו לא ישלם", דרשו חז"ל, כי אם המשאיל עובד עבור השואל בעת השאלת החפץ, אין השואל מתחייב בשמירה על החפץ. וכגון: שואל שביקש כוס מים מבעל החפץ בעת ההשאלה - פטור מדיני שמירה. כך גם דינם של כל השומרים, שומר חנם, שומר שכר ושוכר, שאינם חייבים בדיני שמירה באופן זה [עיין בספר "החינוך" מצווה ס' בטעם מצווה זו, שכאשר בעל החפץ נשאל לשואל ביחד עם החפץ, הוא עצמו ישמרנו ואין הוא דורש מן השואל לקבל עליו שמירה, לפיכך, תקנה התורה דין זה בכל מקרה שהוא נשאל לבעלים, גם אם אינו שוהה בקרבתו במהלך כל תקופת השאלה, מפני שהתורה לא רצתה לתת את דבריה לשיעורין].

תביעתו של הבעל הזועם: לפני כשלוש מאות שנה פנה בעל זועם אל ראש רבני מצרים, רבי אברהם בן מרדכי הלוי, בתביעה מוזרה. לדבריו, במשך שנים הוא התיר לאשתו לענוד תכשיטים יקרים שעברו תחת ידו כסוחר תכשיטים, אך היא זלזלה בשמירתם ואיבדה רבים מהם. במשך שנים הצליח הבעל להבליג, עד שזעמו גאה והוא ביקש היתר מבית הדין לנכות את מחיר התכשיטים האבודים מן הסכום שהתחייב לה בכתובתה. ראש רבני מצרים, בעל שו"ת "גינת ורדים" (חי"מ, כלל ג, סימן י"ח-ט) ניסה להניאו מכוונתו, אך כתב: "כראותי שבעלה לא היה מתפייס למחול תביעה זו, נתתי אל לבי לדרוש מעל ספר כדת מה לעשות על פי התורה ואלוקי אמת יחנני בדרך אמת".

האם בעל נחשב "משועבד" לאשתו? לכאורה, לא ניתן להתעלם מטענתה ההגיונית של הבעל, משום שאשתו התחייבה בדיני שמירה על התכשיטים ששאלה ממנו ועליה לשלם את דמיהם. אלא שלאור דברי סוגייתנו יש לדון, האם אכן כך הדבר, שכן, הבעל משועבד לאשתו בכל שעות היממה, מחמת העול התמידי הרובץ על כתפיו לפרנסה ולמלא את המשימות המוטלות עליו כבעל, ומדוע לא ייחשב כשואל לאשתו והיא תהא פטורה משמירה על חפציו מדין "בעליו עמו".

תקנה לשלום בית: ובכן, בנידון מעניין זה נחלקו רבותינו הרמב"ם והראב"ד (הלכות אישות, פרק כ"א, הלכה ט'). לדעת הראב"ד, אכן, כאמור, הבעל נחשב כשואל לאשתו. אולם הרמב"ם חולק וסובר, שמאחר שמחוייבות הבעל לאשתו אינה דומה למחוייבותו של פועל הכפוף לשעות עבודה מסויימות, אלא בידי הבעל אפשרות לבחור מתי למלא את חובותיו, לפיכך,

דבר העורך

הבן יקיר לי

עצוב.

עצוב מאד.

בודדים הם המעשים אשר שדרתם בנויה מריכוז כה חריף של עצב, יתמות, שכול, תקווה ואומללות. אולם בדרך כלל ההתעלמות מן המציאות, אינה מטיבה עם הנפש. הזקיפות מול האמת המרה, העימות החזיתי עמה והבנת הנעשה, הם עצמם חלק מתהליך ריפוי הנפש. משום כך נוהג תלמיד חכם מפורסם, בעל פה מפיץ מורגליות, לספר את המעשה הבא לפני קהל שומעי לקחו בתקופת ימי בין המצרים.

ערב ראש חודש היה "יום הצפון" הקבוע שלהם. אותו נהג מונית נעים הליכות, אותם קברים שעליהם השתטחו ואותה צרה קשה ומרה. עשרים שנה, החל מהשנה הרביעית לנישואיהם הם נהגו להשתטח בקביעות על קברי צדיקים בכל ערב ראש חודש. אולי בזכות אחד הקדושים הטמונים תחת מצבות האבן, יתגלגלו עליהם רחמי של רבון העולמים, והם יזכו לדור המשך, זרעה חייה וקיימא.

בימי חורף כבימי קיץ, בתקופת הסתיו ובעונת האביב, היו השניים פוקדים את קברי הצדיקים בדיוקנות, ומפינתם הקבועה התחננו לבוראם שיחוס וירחם. **והוא**, חס וריחם. הם המשיכו להתרפק על הקברים, כדי להודות לרבון העולמים על הטוב אשר גמלם עד כה ועל השמחה הרבה שצפויה להם בקרוב. לא ניתן היה להכירם. פניהם הרעננים דמו לפרחים קמלים שהורו במים צוננים.

ריח חריף של תרופות וצפופים בלתי פוסקים של מכשירים רפואיים מסוגים שונים לא הרפו ממנו. הוא לא היה מסוגל להתרכז. רבונו של עולם! איזו שאלה! איזו החלטה! הוא צבט את לחיו, ניגב את דמעותיו וחבט על קדקדו שוב ושוב, כדי לוודא שהוא לא נתון בעיצומו של חזיון עוועים. "מהר", לחש בכיר הרופאים

עילוי נשמה

הר"ר **אלעזר ישראל מי-זהב** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ד' באב תשל"ט
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו משפחות
מנחם, גבריאאל ואוריאל מי-זהב שיחיו

עילוי נשמה

הבחור ר' **חיים הלל בקשת** ז"ל
ב"ר אהרון שיבלחט"א
נלב"ע ט' באב תש"ן
תנצב"ה

הונצח ע"י הוריו ידידו הר"ר **אהרון** וזוגתו
מרת **ציפורה בקשת** שיחיו - פתח תקווה

עילוי נשמה

הר"ר **יונה טוביה פלדמן** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל הלוי ז"ל - ציריך שווייץ
נלב"ע ה' באב תשל"א
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **משה בורנשטיין** ז"ל ב"ר צבי הלוי ז"ל
נלב"ע ה' באב תשנ"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

אין הוא נחשב כשאלו לאשתו, ונמצא שצודק הבעל בתיבתו לנכות מסכום הכתובה את דמי התכשיטים האבודים. אמנם, הרמב"ם בעצמו מדגיש, כי שונה הדין כאשר אשה שברה כלים של בעלה תוך כדי עבודות הבית, שתקנו שהיא פטורה מתשלום, משום "שאם אין אתה אומר כן, אין שלום בתוך הבית לעולם אלא נמצאת נזחרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצא קטטה ביניהם".

דף צו/א שאלה לעשות בה פחות מפרוטה

הנותן שקל אחד עבור שלושים עניים מקיים מצוות צדקה?

סוגייתנו מסתפקת אם השואל פרה מחבירו כדי לעשות בה מלאכה ששווה פחות מפרוטה מתחייב באונסיה ככל שואל. שורש הספק נעוץ בסיבת התחייבות השואל לשלם לבעלים את דמי החפץ גם במקרה של אונס. מחד גיסא אפשר לומר שהתחייבות זו של השואל ניתנת תמורת **קבלת החפץ** לידיו. או אז גם אם הוא שאל את הפרה לשימוש של פחות מפרוטה, התחייב באונסיה. מאידך גיסא ניתן לומר, שהתחייבותו ניתנת תמורת **הנאת** השימוש בחפץ שנמסר לידיו, ממילא, אם ההנאה שנמסרה לידיו אינה שווה פרוטה, הוא אינו מתחייב באונסיה החפץ. להלכה פוסק ה"שולחן ערוך" (ח"מ, סימן שמו"ו, סימן י'), שהשואל פטור מחמת הספק, משום שנידון זה לא הוכרע בגמרא.

עט הזהב של מנהל הבנק: הלכה זו יכולה להתרחש במקרים רבים, כמו זה שאירע בלשכתו של מנהל סניף בנק אשר השאיל את עטו היקר לרגע קט לאדם שביקש לחתום על מסמך. כאשר המנהל ביקש את עטו, נבזז, נשאל, וחיפוש נרחבים שערכו השניים העלו חרס. העט איננה בתור שואל, לכאורה, הוא חייב בכל מקרי האונס שאירעו לעט השואל. אולם, מאחר שהעט נשאלה לצורך חתימה בלבד, פטור השואל, משום שקיבל לידיו הנאת שימוש ששווה פחות מפרוטה ולא חלו עליו דיני שואל [מלבד זאת יש לדון בכך שמנהל הבנק מושאל ללקוחות לספק את מבוקשם והרי זו שאלה בבעלים].

בקשר לנידון זה מסתפקת הגמרא, ואינה מכריעה, מה דינו של אדם ששאל **שני** חפצים כדי לעשות עמם מלאכה **אחת** ששווה פרוטה בלבד; דינו כאדם ששאל חפץ לשימוש של פחות מפרוטה, משום שכל אחד מן החפצים יבוא לידי שימוש בפחות מפרוטה או שמא מאחר שבסך הכל הוא קיבל מבעל הבית זכות שימוש ששווה פרוטה, דינו כשואל חפץ אחד לשימוש השווה פרוטה. לאור ספק זה בסוגייתנו, הוכרעה שאלה מעניינת שהוצגה לפני רבי יוסף חיים זצ"ל, בעל ה"תורה לשמה", כדלהלן.

נדבת פרוטה אחת לשני עניים: יהודי שפגש גבאי צדקה, ביקש לפרוע את נדר הצדקה שנדר לא מכבר. אולם הוא הסתפק אם ייצא ידי חובת נדרו על ידי נתינת שני חצאי פרוטות לגבאי צדקה עבור שני עניים, או שמא אינו מקיים את נדרו, עד שיתן פרוטה שלמה לעני אחד.

בעל "תורה לשמה" (שו"ת, סימן רמ"א) השיב לו, כי מדברי סוגייתנו אנו למדים שעליו להחמיר ולתת את הפרוטה עבור עני אחד ולא עבור שני עניים. שכן, שורש הספק בסוגייתנו נובע מכך שמעשה ההשאלה מורכב משני חפצים, ולפיכך יש לדון אם אפשר להתייחס אליהם כחטיבה אחת לגבי ההשאלה. והנה, במקרה של חצאי הפרוטות, לא זו בלבד שלפנינו **שני** חפצים, אלא גם **שני** עניים יקבלו את חצאי הפרוטות, וקל וחומר שבאופן זה יש להחמיר ואין להתייחס לשני החפצים כאל פרוטה שלמה שניתנה בפעם אחת עבור מצוות צדקה.

ספק מעניין זה בא לידי ביטוי גם במקרה נוסף שהובא לפנינו. כידוע, חז"ל תקנו שעני שיש לו מאתיים זוז אינו רשאי ליטול מעות מן הצדקה. אולם עני שאין לו מאתיים זוז, רשאי לקבל סכום כסף גדול לצדקה, ואינו צריך להגביל את עצמו לקבלת סכום אשר ישלים את ממונו למאתיים זוז בלבד.

שני גבירים שנתנו סכומי עתק לעני מרוד: מעתה יש לדון מה דינו של עני **ששני** גבירים נתנו לידיו בבת אחת סכומי כסף גדולים, שכל אחד מהם עולה על מאתיים זוז. לכאורה, לפנינו עני שקיבל את כל הסכום בפעם אחת ומה לו לייגע את מוחו כמה אנשים היו שותפים למעשה נתינה זה? כשם שהיה רשאי לקבל סכום גדול זה מאדם אחד, כך גם רשאי הוא לקבלו משני בני אדם. אולם, גם במקרה זה החמיר בעל "תורה לשמה" וכתב שהחמיר תבוא עליו הברכה, משום שלא זו בלבד שהוגשו לפניו **שתי** חבילות זהובים, אלא גם **שני אנשים ביצעו את מעשה הנתינה**. ואם סוגייתנו מסתפקת במעשה העברה של שני חפצים בין מקבל אחד ונותן אחד, ודאי שיש להסתפק כאשר **שני** נותנים נתנו **שני** חפצים (שם, סימן ש"ד).

דף צו/ב לאו לאוקמא בכילתא

השאלת חתול, כלי נשק וספרי קודש

בסוגייתנו העוסקת בדיני השאלת חפצים מבואר, שהשואל פרה מחבירו והפרה מתה תוך כדי המלאכה שלשמה נשאלה מבעליה, פטור מתשלום דמיה. וכגון: השואל חתול מחבירו כדי שיהרוג עכברים בביתו, והעכברים התנפלו על החתול והרגוהו - פטור מתשלום דמיו, מפני שמותו של החתול אירע מחמת המלאכה שלשמה נשאל.

טעם הפטור ב"מתה מחמת מלאכה": פטור זה מכונה "מתה מחמת מלאכה", ושני הסברים כתבו הראשונים בטעמו: א. רמב"ן וריטב"א מבארים, שבעל הפרה אשם בכך שהשאילה למלאכה

בנחישות, "עוד מעט יהיה מאוחר ולא נוכל לעשות מאומה". מצבה הרפואי של הרעיה התדרדר לפתע פתאום, ולדברי הרופאים אין בידהם להציל את האם ואת ולדה גם יחד. "או היא או הוא. תחליטו". הוא ניסה לטלפן לביתו של אחד הרבנים, אך הדבר לא עלה בידו.

"אתה יודע", היא לחשה לבעלה בקול לא קול. "אל הנער הזה התפללתי, בלעדיו, למה לי חיים. אני... בנימין, תקרא לו בנימין, כפי שרחל אמנו קראה לבנה, שלא זכה לראות את פניה מעולם. "שמור על ילדנו הקט וגדל באמונה את הקדישיל שלנו", אמרה ולא יספה. היא החליטה. היא תעמיד צאצא אחריה ויהי מה. א-קדישיל.

תינוק יתום הגיח לאוויר העולם. בכה ולא ידע מה ניבא.

תקוות וכיסופין של עשרים שנה התנקזו להם בהמולה, בשטפון של דמעות וחמלה. האלמן הטרי לא עזב את עריסת הפעוט. כמעט שלקחו עמו להלווית האם שמסרה את נפשה לחיי בנה, שלעולם לא תראה.

היה זה מסע לווייה מן הסוג שאי אפשר לשכות. איש לא נשא הספד. הקהל כולו געה בבכיה גדולה. נחשול האדם חלף לאיטו ברחובה של עיר ומכל הבתים יצאו בני אדם אשר שמע האירוע הטראגי הגיע לאזנם, והצטרפו גם הם לתהלוכה המבכה את האם הדגולה.

לעת ערב עצר הקהל העצום את נשימתו, כאשר דבריו הסוערים של הבעל האלמן ההדו ברחבי בית העלמין. "אני מבטיח לך, לגדלו ולחנכו על ברכי ישראל סבא. מן הסתם, שלא אוכל להעניק לו חום של אמא, אבל לאמא אותו להעניק לך, את שמגיע לך - קדיש. תקבלי את הקדיש הזך ביותר בעולם. אני מבטיח".

סכר פיותיהם של כל המלווים נפרץ באחת. בכתיפיים רוטטות עמלו אנשי החברה קדישא לטמון את הנפטרת הנעלה ברגבי אדמה חומים. **ביום** השנה השלישי התרוצץ בנימין הקטן בינות הקברים, כשתלתליו השחרחרים מקפצים לכל עבר. הוא לא הבין בדיוק מדוע, אבל אביו הסביר לו, כי בדיוק באותו יום שהולכים לבית הקברות, גם חוגגים לו יום הולדת. יום הולדת שכזה.

כך, כל שנה. בית קברות ויום הולדת. **משנה** לשנה המתונו הקרובים בציפייה דרוכה, לשמוע את בנימיניקה אומר קדיש. "מגיע לה, לאומללה זו", שח מכר וותיק של המשפחה, אשר בעצמו נותר לבדו מן השואה, "שבנה יאמר קדיש אחריה".

בן שש היה בנימין כאשר הופיע ביום השנה השישי וסידור חדש תחת זרועו. אביו לווייה ברגש וברחמים, זקניו הביטו בו בעיניים מלאות תקווה ויגון, והנוכחים, אשר מלב איש מהם לא נשכחו דבריו המצמררים של האב בעת ההלוויה, ציפו בלב נרגש להתגשמות ההבטחה. "קדיש זך וטהור".

אמירת התהילים הסתיימה, בנימין התקדם לעבר המצבה, נעמד על מקומו ו"יתגדל ויתקדש שמה רבה". "אמן" ענו הנוכחים, ובנימין נשא את עיניו והביט למרחוק. מצחו התכווץ, והוא התרכז בנקודה רחוקה. כמעט שעמד דוד רחום לסעוד ולתמכו, כאשר הבחין לתדהמתו, כי עיניו של ה"קדישיל" נעוצות במשאית ענק ששטעה בכביש מרוחק.

בנימין סיים לסקור את הסביבה, ובד בבד גם סיים את אמירת הקדיש. **"הוא** עוד קטן", שחו הכל בעצב. "לא מבין כלום, לא מבין".

לשנה הבאה הופיע בנימין וסידורו בידו, עיניו כבושות בקרקע וידיו משולבות על חזהו. "יתגדל ויתקדש שמה רבה", נשמע קולו היבש. עוד בטרם הספיקו הנוכחים לענות "אמן" כבר נאלצו לענות "אמן יהא שמה רבה". כעבור מספר רגעים פסע בנימין שלש פסיעות לאחוריו. "ואמרו אמן". נגמרה. **"קדיש זך וטהור"**.

כך כל שנה. בית קברות. קדיש שכזה ויום הולדת. באחת הפעמים לא עמדו לו כוחותיו של האב, וליד המצבה אשר כבר דחתה מעט, הוא נפל אפיים

ארצה, התמוטט. הקדישיל כבר היה בין עשרים, ולבית הקברות הוא הופיע עם סיום אמירת התהילים על ידי הנוכחים. ללא בושא או תחושת אי נעימות הוא פילס את דרכו בין הקהל שהתמעט משנה לשנה, נעמד על יד המצבה ופלט במהירות את מילות ה"קדיש", בעודו מציץ בשעונו ללא הרף.

אפילו את שלוש הפסיעות של "עושה שלום" הוא לא פסע בחזרה. כנראה מיהר מאד.

המכר המבוגר, אשר כבר הפך לישיש, לא יכול היה לשאת את המחזה, וביקש מאחד הנוכחים שידלוק אחר הנער ויבקשו להגיע אליו. "אני עוד זוכר את מסע הלוויה של אמא שלך", נופף הזקן במקלו, "אתה עומד על שתי רגליך, רק בגלל שהיא פה מתחת לאדמה! אין לך בושא? ככה אומרים קדיש על אמא רחמניה?"

הקדישיל עפעף בעיניו במבוכה ומלמל: "איני יכול להתווכח אתך, אבל כיצד אבכה על אדם שלא הכרתי?"

גם הקב"ה, עולה קולו של הדרשן, הקריב את ביתו ואת משכנו היקר והקדוש כל כך, כדי להציל את כלל ישראל, כדברי המדרש שהקב"ה "כילה חמתו בעצים ובאבנים". בכל שנה אנו מתאבלים בתשעה באב על חורבן בית המקדש. עלינו לוודא, שאין אנו נוהגים, חלילה, כאותו נער אומלל, אשר לא השכיל להפנים בנפשו, כי חסרונה של אם כה רחמניה, שהקריבה עבורו את כל היקר לה, הוא עצום ומצער עד כדי בכי, לפחות ביום השנה לפטירתה. מרחק הזמן אין בו כדי להקהות את עצמת החסרון. אדבר, כבר אלפיים שנה שאנו חסרים את בית המקדש, יתומים במשך אלפיים שנה!

★ ★ ★

שאלה מפורסמת שנשאלה בעשרות צורות וגוונים, פורטת על מיתרי הלב היהודי ושואלת: זה שנים אלפיים אנו מתחננים, "לירושלים עירך ברחמים תשלב... ונבנה אותה". איה תפילותיהם של אבותינו ואמונתנו אשר מכל קצות הגלות האיזומה נשאו עיניהם למרום בתחינה "ותשכון בתוכה כאשר דברת"!!

בספרים הקדושים מבואר, כי כידוע בית המקדש השלישי יירד מן השמים. ברגע אחד יכון הבית על תלו. כדי שהבניין יגיע בשלמותו, יש צורך לבנותו. ואכן, במקום כלשהו נמצאת תבנית בניין בית המקדש, ויהודי כל הזורות עמלים לבנותו, עד אשר יושלם לתפארת. אבני היסוד לבניין זה כבר הונחו על ידי הגולים הראשונים שעונו ויורו, ומאז ועד היום שלחו היהודים את ידם, הטו את כתפם להוסיף עוד לבנה, ללמוד תורה, להרים נדבך נוסף, לקיים מעשים טובים מתוך תקווה לחזות בבניין הבית. אבל ידוע ידוע כולם, כי במעשיהם הם מקרבים את הגאולה. **לואי נחזה** כמו עינינו את נחמת הנביא ישעיהו "נחמו נחמו עמי יאמר אלוקים".

המעוניין לזכות את הרבים בספירו מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף צג/ב **הלסטים** - הרי זה אונס... אבל הוליוקן למקום גדודי חיה **ולסטים** - אינו אונס.

ליסטים **ליסטים-חלק א'** מסכת נזיקין על שלוש שיערי (ב"ק, ב"מ וב"ב) משופעת בדיונים על "ליסטים". חז"ל לא ראו פסול בשימוש במילה זו - על אף שורשיה הלועזיים - למרות קיומן של כמה חלופות עבריות המופיעות במקרא, כגון "לַיִסָּם" (עובדיה א/ה) ו"שָׁדִידים" (ירמיהו יב/ב). אכן יש לעיין בכל מילה לגופה, מה ראו חז"ל לנטוש מילה מקראית ולשאל לועזית תחתיה. מן המפורסמות הוא שחז"ל "גיררו" מילים מלשונות

שאינה מסוגלת לעמוד בה. **ב.** "נימוקי יוסף" ורמ"ה (הובאו בטור, חו"מ, סימן ש"מ) מבארים, שהסכמתו של בעל הפרה להשאילה למלאכה מסויימת, כוללת בתוכה את ההבנה כי השואל לא יחוייב בדמיה אם יארע לה נזק בעקבות המלאכה שלשמה נשאלה. השלכות מעניינות ומרתקות ביותר נובעות מן החילוק בין שני טעמים אלה, כפי שיבואר להלן.

ספר שאל שבלה משימוש: החילוק הברור הנובע מן ההבדל בין שני הטעמים הנזכרים, הינו לגבי אדם ששאל ספר מחבירו ודפי הספר בלו מחמת השימוש. כאשר נבחן מקרה זה ניווכח, כי בעוד שכלפי בעליה של פרה שמתה אפשר לטעון שפרתו לא עמדה במאמץ העבודה שלשמה נשאלה, כלפי בעל הספר אי אפשר לטעון כן, שהרי אצבעות המשתמש הן המבלות את הספר ולא הספר מבלה את עצמו. לפיכך, לדעת הרמב"ן [טעם א'] באופן זה השואל חייב בתשלום. לעומת זאת, טעמו של ה"נימוקי יוסף" [טעם ב'] תקף גם במקרה זה, שכן, הסכמתו של בעל הספר להשאילו, כללה בתוכה את ההשלמה עם העבודה שהספר עלול להנזק מחמת השימוש בו.

התמדתו של רבי זלמן מוואלזין: בקשר לכך מעניין לצטט את המסופר בספר "תולדות אדם" על אודות הגאון רבי זלמן מוואלזין [אחיו של הגר"ח מוואלזין] "ששאל ספר תנא דבי אליהו מהרב ר' בער, ולמד בו בשקידה נפלאה עד שבמשך ימים אחדים בלו עלי הספר מרוב משוש הידיים".

בהמה שנשדדה בתוך זמן העבודה: נחלקו הפוסקים (עיין "שולחן ערוך", חו"מ, סימן ש"מ, סעיף ג), אם פטור "מתה מחמת מלאכה" אמור גם לגבי בהמה שנשדדה בעת שהשואל רכב עליה בדרך שעליה סיכם עם המשאיל. כאשר נתבונן נבחין כי מחלוקת זו תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, טעמו של הרמב"ן אינו שייך כלל ועיקר באופן זה, שהרי ברור לכל שבעל הבהמה אינו אשם בכך ששודדים גזלו את הבהמה. לעומת זאת, טעמו של ה"נימוקי יוסף" שבעל הבהמה מקבל על עצמו את הסיכונים הכרוכים בהוצאת הבהמה למלאכה, שייך גם במקרה זה ("באר היטב", שם, ס"ק ז) [אמנם ברמ"א משמע שיש סברה לחייב את השואל לכל הדעות, משום שהליסטים אינם באים דווקא למקום מסויים ויתכן שהיו שודדים אותו גם בביתו].

לפני שנים רבות צרו שודדים על עיר כדי לחמוס את רכוש תושביה. יהודי גברתן שביקש להצטרף למגיני העיר, שאל כלי זיין ושריון מחבירו ושינס מתניים כנגד השודדים. מאבק עיקש וחסר פשרות ניהלו בני העיר, אך לבסוף השודדים הכריעו את הקמים עליהם ואף נטלו מהם את כלי זינם. כאשר שב הגברתן לביתו מובס ומושפל, תבע ממנו המשאיל את דמיהם של כלי הזיין והשריון שנלקחו על ידי השודדים. אמנם, הסכים בעל הכלים, הגזילה אירעה באונס, אך שואל חייב גם באונסין.

אולם, בעל "תרומת הדשן" (סימן שכ"ה, הובאו דבריו בסמ"ע, חו"מ, סימן ש"מ, ס"ק ח') שנדרש לעניין, פטר את הגברתן מתשלום. זאת, על פי המבואר בסוגייתנו, שאדם ששאל חתול כדי שילחם בעכברים, והעכברים התאגדו והרגו את החתול, פטור מתשלום, משום שמקרה זה מוגדר כ"מתה מחמת מלאכה". כך גם כלי הזיין, טען בעל "תרומת הדשן", נאנסו בעת שנעשתה בהם המלאכה שלשמה הם הושאלו, ולפיכך, חל על השואל פטור "מתה מחמת מלאכה".

ברם, לכאורה יש לחלק בין שני המקרים. שכן, החתול מת לאחר שכוחותיו לא עמדו לו לעמוד במשימה שלשמה נשאל. לעומת זאת, כלי הזיין לא נפלו מחמת עצמם, כי אם מחמת חולשתו של הגברתן שכוחו לא עמד לו מול השודדים, ולפיכך, אין ליחס את האונס למלאכה שנעשתה בכלי הזיין. ואכן, הש"ך (שם, ס"ק ו') חולק על דבריו וסובר, כי שואל כלי הזיין חייב בתשלום לבעליהם, משום שמקרה זה אינו דומה לחתול שמת על משמרתו.

כאשר נתבונן במחלוקת זו, נבחין, כי היא תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, לפי טעמו של הרמב"ן [טעם א'], אכן, באופן זה אין פטור "מתה מחמת מלאכה", שהרי הכלים נאנסו מחמת חולשת הלוחם ולא מחמת חיסרון או פגם שהיה בהם. לעומת זאת, טעמו של ה"נימוקי יוסף" [טעם ב'] שייך גם שייך במקרה זה, משום שברור הדבר שהמשאיל ידע היטב שבכל מלחמה מובס אחד הצדדים, ולפיכך, בשעת השאלת כלי הזיין הוא קיבל על עצמו את האונסים שייתכנו מחמת ה"עבודה" שמתכנן השואל לעשות עם החפצים השואלים.

דף צז/א מקרי דרדקי וכו' בעידן עבדתייהו כשאיילה בבעלים

מדוע נקבצו רבני הונגריה בכ"ז אב תרנ"ג

בסוגייתנו מבואר, שתלמיד חכם שנשכר על ידי בני העיר כדי ללמדם הלכות מסויימות כפי בקשתם, הרי הוא "משועבד" לבני העיר. קביעה זו שהרב משועבד לתלמידיו, נושאת בחובה השלכה ממונית כבדת משקל, משום שאם תלמידיו ישאלו חפץ בשעות עבודתו, הם יהיו פטורים מדיני שואל, שהרי דין התורה קובע (שמות כב/ד): "אם בעליו עמו לא ישלם". כלומר: אם באותה שעה שהשואל שאל את החפץ הוא גם שאל או שכר את בעל החפץ לעשיית מלאכה כל שהיא, אין חלים עליו דיני שואל, והוא פטור מדיני שמירה. לפיכך, מאחר שהרב שואל ומשועבד כל הזמן לתלמידיו, חל במקרה זה פטור של "בעליו עמו".

הלכה זו, נוגעת גם לגבי רבני ערים ורבני שכונות אשר מונו על ידי הציבור לשמש את העם ולענות על שאלות הלכתיות, שאם אחד מן הציבור שאל מהם חפץ, לא חלים עליו דיני שואל, שהרי הם שואלים לו לכך שבכל עת שיזדקק להם לשאלה הלכתית או לדין תורה, הם מחוייבים להענות לו

עיינין "שולחן ערוך", חו"מ, סימן שמ"ו, סעיף י"ב, י"ג). אמנם, כתב ה"ערוך השולחן" (שמ"ו, סימן י"ז) כי אם הרב קבע שעות קבלה מסויימות בלבד שבהן הוא עונה לקהל שואליו, והציבור הסכים לכך, אזי, רק בשעות אלו חל דין "בעליו עמו" שהרי בשאר שעות היממה הוא אינו שואל לציבור.

אסור לרב לדחות תשובה הלכתית: על חובתו של הרב לענות על השאלות המובאות לפניו ולא לדחות את השואלים, אנו למדים ממאמר חז"ל (ילקוט שמעוני תורה פרשת משפטים, רמז שמ"ט): "וכבר היו רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל יוצאין ליהרג. אמר ליה רבן שמעון לרבי ישמעאל, רבי! יצא לבי שאיני יודע על מה אני נהרג. אמר ליה רבי ישמעאל: מימיך לא בא אדם אצלך לדין או לשאלה ושהיתו עד שהיית גומר כוסך או שהיית נועל סנדלך או עד שהיית עוטף טליתך? ואמרה תורה אם ענה תענה אותו אחד עיניו מרובה ואחד עיניו מועט! ובדבר הזה אמר לו נחמתני".

הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מדגיש את חובתו זו של הרב, בהקדמתו לשו"ת "אגרות משה", וכתב, כי גם מדוד המלך אנו למדים הנהגה זו, כדברי הגמרא בברכות (א/ד) המבארת את הפסוק (תהילים פ"ב) "כי חסיד אני", שדוד המלך ענה לשואליו גם בהלכות טהרה. הרי לנו שדוד המלך לא הפנה את השואלים לתלמידי חכמים אחרים שהיו בוודאי בירושלים, אלא טרח לענות בעצמו לכל השואלים אותו.

דין התורה של קהילת גלאנטה: דין תורה סוער שהתנהל בהונגריה, נסוב על אודות הגדרת תפקידו של רב עיר, כאשר הנידון המרכזי היה, אם אכן הרב נחשב "משועבד" לבני קהילתו. היה זה בשנת תרנ"א, כאשר רבה של קהילת גלאנטה שבהונגריה, הרב שמעון פרידמן, נפטר והותיר אחריו את חתנו הרב משה פלדמן שביקש למלא את מקומו. לנוכח כוונתו, בני הקהילה נחלקו לשתי מחנות. היו שציידו בזכותו למלא את מקום חמיו, וכנגדם החזיקו אנשי המחנה השני במגילת התקנות של הקהילה בה נכתב, כי לא ימונה "משועבד" שיש לו קרובים בקרב בני הקהילה. היינו, לא יתמנה אדם לתפקיד ציבורי, אם יש לו קרוב המתגורר בקהילה. מאחר שגיסו של הרב פלדמן נמנה על בני הקהילה, טענו המתנגדים, שאין למנות את הרב פלדמן למשרת רב העיר.

המחנה שצייד בחתנו של הרב השיב, כי אין להכליל את משרת ה"מרא דאתרא" בתקנה שאוסרת למנות "משועבד" אשר יש לו קרובים בקהילה, שהרי הרב אינו משועבד, ההיפך הוא המכהן במשרה הרמה ובני העיר נתונים למרותו, ואם כן ברור כי אין הוא מכונה "משועבד". המחלוקת גלשה ועברה מגבולות העיר אל לשכת האורתודוקסיה שבעיר הבירה בודאפעסט, ובהסכמת שני הצדדים הוקם בית דין שהורכב מבכירי הדיינים שבהונגריה. הדיון הראשון נקבע לשעה 9 בבוקר כ"ז אב תרנ"ג.

אב בית הדין, בעל "נטע שורק", הגאון רבי שרגא צבי טננבוים זצ"ל, כתב את פסק הדין באריכות יסודית, והכריע שהרב נחשב "משועבד" לבני קהילתו, להורותם הדרך אשר ילכו בה ולהוכיחם במקרה הצורך. ראיות רבות צירף אב בית הדין להכרעתו, אחת מהן מתבססת על פירושו של רש"י לפסוק (בראשית מט/טו) "ויהי למס עובד" - "לפסוק הוראות של תורה". הרי לנו, שהרב מכונה "עובד". כמו כן, כותב רש"י על הפסוק (דברים א/טז) "ואצוה את שופטיכם" - "לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו אתם משועבדים לציבור". שוב, מכנה רש"י את הרבנים כמשועבדים לציבור.

מה זה רח"ש? ראייה נוספת מעניינת מביא בעל "נטע שורק" מלשון העם המכנים את כלי הקודש של הקהילה: רח"ש - רב חזן שוחט. הרי לנו, שהציבור כולל בלשונו את משרת הרב יחד עם שאר עובדי הקהילה המשועבדים לה.

לאחר הכרעתו של בית הדין, נקרא המהרי"ץ דושינסקי זצ"ל למלא את התפקיד המכובד. את הפרטים המעניינים הללו ועוד, קראנו בספר "פסק דין תורה דגלאנטה" שהוציא לאור נכדו של בעל ה"נטע שורק", הרב שרגא צבי אלטמן שליט"א.

הגויס, והכניסו תחת כנפי הלשון העברית הרבה מלים זרות (בעיקר מהארמית והיוונית, שהיו מדוברות בארץ ישראל בתקופת זו), תהליך זה החל כבר במקרא עצמו, שבלשונו ישנו לא מעט מלים שמקורן בשפות העמים השכנים (מצרית, ארמית, אשורית ועוד). יש ומלה שאולה נתאזרחה בלשון העברית עד כדי כך שלא ניכרת זרותה, ולא נודע כי באה אל קרְבָנָה (כגון, "ספוג"; אבות פ"ה משנה טו). רצונך לידע עד כמה נתאזרחה מלה לועזית בקרב העברית? בדוק עד כמה משתלבת היא בחלקי הלשון השונים: אם נוצר ממנה שורש שהצמיח שמות ופעלים (כגון, "נסתפג"; יומא פ"ג מ"ד), סימן הוא שנקלט היטב בלשון הקודש. אין כאן המקום להאריך במחלוקת הראשונים האם "גרים" אלה היו אכן גוים גמורים לפני שהתייחדו, או שביסודם ובמקורן היו מלים אלו עבריות, שנטטרבו לחיק לשונות נכריות עד שחזרו לחיק היהודית. כן הדבר במלה "ליסטים" אשר חדרה לעברית מאם לצד ונקלטה בה היטב: נוצר שורש (בן ארבע אותיות: לסט"ס), וממנו נוצרו השמות: "כל שאינו מלמד את בנו אומנות - מלמדו ליסוות" (בבלי קידושין כ"ט/א) ו"לסטיית" (בבלי יבמות כ"ב), וכן הפעל: "מְלַסְטֵם את הבריות" (בבלי סנהדרין ע"ב/א).

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב.ב. דוא"ל u-frank@neto.bezeqint.net

הודעה חשובה

בעקבות לימוד פרק "איזהו נשך" וההתעוררות שחלה בקרב הציבור בעניינים השכיחים של הלכות ריבית הננו להודיע שהמעניינים להזמין רבנים מומחים שימסרו שיעור בנושא **"סיכום הלכות ריבית"** מוזמנים לפנות: **טל. 052-7627418**

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק אהרון הורביץ** ז"ל

בן ר' אריה לייב ז"ל

נלב"ע ד' באב תשכ"ט

תנוצב"ה

הנוצב ע"י ידידנו

הר"ר **יצחק הורביץ** ומשפ' שיחיו

בית מאורות

הדף היומי

הננו להודיע לציבור העולים לשבות באתרא קדישא - מירון, כי בשבתות קודש הבעל"ט ימסרו

שיעורי הדף היומי

מפי מגידי השיעורים הרבנים הגאונים:

פרשת דברים: הרב משה רכניצר. פרשת ואתחנן: הרב משה בריקמן. פרשת עקב: הרב אהרון שוורץ. פרשת ראה: הרב אברהם גוטפרב.

שב"ק אחה"צ

בציין הרשב"י-בשטיבל (מורפסת כהנים) **בשעה 18:00**

שב"ק אחה"צ

בציין הרשב"י-בשטיבל (מורפסת כהנים) **בשעה 17:00**

ליל שבת

בבית מאורות (מול שזיפרון) **בשעה 23:15**